

A százéves Budapest

1873. július:
rettegés a kolerától

Kezdődik a holt idény, jelenti a Vasárnapi Újság 1873 júliusában és megmagyarázza:

— ami annyit jelent, hogy a közelet nyár közepén alussza téli álmát. A színház műzsája elnémult, utoljára Calderon magasztos drámai költeményét. „Az élet álom” címűt zengvén el.

— A kerepesi színház — a mai Astoriával szemben állott, de sajnos lebontott Nemzeti Színház — körül magas sáncokat hánynak, a magyarosodás e kis váracska most hozzáférhetetlen, mert a kerepesi utat — a mai Rákóczi út — most látják el aszfalttal.

Ezzel szemben áll két színházépítési hír: néhány hét múlva leteszik az Operaház és a Népszínház alapkövét. Az utóbbit (a Blaha Lújza téren) azóta szintén lebontották, de az Operaház — az egykori Sugárúton — még áll.

A közmunkatanácsban akkor vitatták meg Ybl Miklós Opera-tervét. Szépnek találták, csak azt kifogásolták, hogy az öltözők túl messze esnek a színpadtól, már pedig egy operaénekesnek gyakran kell előadás közben átöltöznie, s a hideg folyosókon könnyen megfázik és bereked.

(Az Operaház csak 1884-re készült el, a Népszínház 1875-ben megnyílt.)

A PESTI VÍZ

Mintha valóban holt szezont, uborkaidény volna, a *Vasárnapi Újság* a pesti vízről ír. Ilyképpen:

„Az ideiglenes vízvezeték, amely azonban, ha Pest városától függene, örök időkre fennállana mai ideiglenes minőségében, oly rothadt vizet ad a szomjazóknak, hogy mint a parádi vizet, befogott orral kénytelen az ember meginni. A Dunában bukdácsolva kellemesebb italt iszik az ember az uszodák természetes vizéből. E csapással versenyez a budapesti házak nagy részének levegője. A városi hatóság és a szeméthordás bérlője között felelősségek folynak, hogy ki miatt szokott a szemét néha hétszámra is kivitetlen maradni egyes házakban?”

Sajnos — folytatja a lap — ezen a nyáron már nem lesznek fejedelmi vendégek, kiknek kedvéért a tisztaságra is kell adni valamit. Ha a perzsa sah ökegyelmessége megjön, azzal nem kell sokat törődnünk, mert Teherán, Iszphán, Kábul és Siráz városokhoz képest talán tisztának fogja találni a Terézvárost.”

(Úgy látszik, jelentették a perzsa császárnak ezt a lenéző megjegyzést, mert nem jött Budapestre, hanem Bécsből egyenesen hazautazott.)

KOLERA!

Van ebben a tudósításban egy meglepő mondat: „Vajon hány szekér gyümölcsöt öntet a rendőség a Dunába, hogy a kofák tönkre ne tegyék a budapesti nép egészségét. Hála Istennek még nincs kholera a fővárosban!”

Még nincs?

A *Hon* című napilap 1973. július 17-i számában olvassuk:

„Az ország minden részéből érkeznek többé-kevésbé szomorú tudósítások, hogy hány székelési (a német Brechruhr fordítása) járvány nemcsak felütötte fejét, hanem helyenkint kérlelhetetlen vadsággal pusztít. Ilyen gonosz hírekkel szemközt nincs helye többé a sajtó részéről hallgatásnak, nincs helye a kormány muzulmán karösszekulcsolásának.”

És egyszerre véget ér a hallgatás, a karösszekulcsolás, mind több kholera hír olvasható valamennyi újságban. Nagy, feltűnő címek nincsenek, de a minden rovatba betolakodó járvány-hírek sejtetik a baj nagyságát.

INTÉZKEDÉSEK

A belügyminisztérium felhívást tesz közzé, hogy jelentkezőket vár, vidéki kiküldetésre, a kholera elleni harcra. Kiküldetési díj: orvostudornak 6 forint, sebésznek és szigorlóknak 4 forint egy napra. Azonnal jelentkeznek is több mint ötven orvos.

És elindulnak az ország észak-keleti vidékére, ahol a

legerősebb a járvány. Abaúj megyétől Csongrádig betiltják a vásárokat. Országos gyűjtés indul a kholera következtében árvaságra jutott gyermekek megsegítésére.

HALOTTAK

A hálalozási hírekből kiderül, hogy Budapest sem mentes már a járványtól. Egyetlen napon öt ismert budapesti személy halt meg kolerában:

Kaiser-Ernst Jozefa, az ötvenes években a Nemzeti Színház első énekesnője,

Lakatos Benedek, a Ludovica Akadémia gondnoka,

Szabó Richárd, a Hon munkatársa, aki hiába menekült Pestről az Abaúj megyei Felső-Kásmárkára,

Szabó Elek törvényszéki jegyző,

végül gróf *Ráday* Gedeon, az egykori színigazgató.

Néhány nappal később az a hír jelent meg, hogy Ráday nem kolerában halt meg, hanem morfiummal öngyilkosságot követett el. Újabb hírlapi közlés támadást intézett a Pannónia szálló vezetője ellen, hogy az ott haldokló Rádaynak nem adott jeget. Majd a szálloda igazgatója nyilatkozott: a szállodának nincsen jege, de ő a beteg vendég számára a kávéháztól igenis szerzett jeget. (A huszonöt évvel később megjelent Pallas Lexikon szerint Ráday „teljes szegénységben, igen nagy gondok közepette” halt meg.)

2558 ÁLDÓZAT

A járvány méreteiről csak elszórt adatokat kapunk. Például, hogy Pesten egyetlen júliusi napon 77 új beteget jelentettek be. A halottak száma ezen a napon 44 volt. Kezelés alatt állott 268 kolerás beteg. (Budapestnek ez időben mintegy 300 000 lakosa volt.)

Csak évekkal később találunk hivatalos, összefoglaló jelentést az 1873. évi kolerajárványról. Eszerint annak Budapestben 5284 beteget és 2558 halottja volt. Ennek oka a főváros viszonyaiban keresendő — állapították meg. A fertőzött talaj, a rossz levegő, a szűrtlen víz, a hiányos csatornázás és magának a lakosságnak a közegészségügy követelményeivel szemben tanúsított közönye súlyosbítja a viszonyokat.

KÓR ÉS SZÉL

Babona egyébként nemcsak falun jelentkezett a járvánnyal kapcsolatban. Az egyik fővárosi lap hosszú riportban számol be a július utolsó napjaiban Budapestben tombolt porviharról, és végül ezt írja: „A vihar remélhetőleg gátlóan hat a kholerára!”

— i i —